

«شرق» پیشنهاد اردوغان را برای عبور دالان زنگزور از مرز ایران بررسی می‌کند

دالان پرماجرا

عبدالرحمن فتح‌اللهی: ۲۸ شهریور/۱۹ سپتامبر بود که جمهوری آذربایجان با ادعای کشته‌شدن هفت نیروی امنیتی به دلیل انفجار مین کاشته‌شده از سوی ارمنستان در منطقه «خوجاوند» در جمهوری آذربایجان، جنگ نظامی را تحت عنوان «عملیات محدود ضدتروریستی» علیه منطقه قره‌باغ آغاز کرد. پس از عملیات نظامی جمهوری آذربایجان در خاکندکی (مرکز قره‌باغ)، نیروهای ارمنی حاضر در این منطقه با پذیرش شروط باکو مبنی بر خلع سلاح آنها، با آتش‌بس موافقت کردند. درست یک هفته پس از آغاز درگیری‌ها بود که روز دوشنبه الهام علی‌اف، رئیس‌جمهور جمهوری آذربایجان از رجب طیب اردوغان، همتای ترک خود در فرودگاه بین‌المللی نخجوان استقبال کرد. هم‌زمان با این سفر و دیدار مشترک در نخجوان اولین گروه از ساکنان ارامنه منطقه قره‌باغ پس از ۱۰ ماه محاصره و به خاطر حمله نظامی اخیر جمهوری آذربایجان برای بازپس‌گیری کنترل کامل منطقه، وارد خاک ارمنستان شدند. دولت ارمنستان اعلام کرده که حدود پنج هزار نفر از ساکنان منطقه قره‌باغ تا صبح روز (دوشنبه) وارد این کشور شدند. علی‌اف که اکنون باد پیروزی به پرچمش دمیده، در دیدار روز دوشنبه با اردوغان از احیای حاکمیت کامل باکو بر قره‌باغ گفت و با اشاره به موضوع حمایت متقابل باکو - آنکارا از یکدیگر عنوان کرد که به دنبال هدایت مسائل منطقه در مسیر درست هستیم. از دیدگاه رئیس‌جمهور آذربایجان، «باکو خواهان صلح و ثبات در منطقه و نبود جنگ است». البته علی‌اف سراغی هم از حجم تجارت دوجانبه آذربایجان و ترکیه گرفت و این حجم (تجارت مشترک دو کشور) را بیش از شش میلیارد دلار تخمین زد که از منظر او، در سال جاری میلادی ۴۰ درصد افزایش یافته است. رئیس‌جمهور آذربایجان در ادامه هدف‌گذاری ۱۵ میلیارد دلاری برای افزایش سطح مبادلات را مطرح کرد. علی‌اف در این دیدار خطاب به اردوغان ضمن اشاره به اینکه، «ما تمام غذا و داروی مورد نیاز شهروندان قره‌باغ را در اختیار آنها قرار خواهیم داد» عملیات امنیتی هفته گذشته در قره‌باغ را موفقیت‌آمیز دانست که در سایه آن، امنیت کامل به مرزها بازگشته است. از این رو علی‌اف گفت «آذربایجان به طور کامل حاکمیت خود را احیا کرد و مردم ما حمایت بزرگ ترکیه و تایید آن بر اینکه قره‌باغ خاک آذربایجان است را فراموش نخواهند کرد». رئیس‌جمهور آذربایجان در مهم‌ترین فراز سخنان روز دوشنبه خود در معیت اردوغان روی موضوع حساس دالان موهوم و سراسر جعلی زنگزور هم مانور خود را انجام داد که این موضوع از قبل هم قابل پیش‌بینی بود. علی‌اف در همین باره ذیل ادعایی بیان کرد که «متأسفانه زنگزور غربی توسط مقامات شوروی از آذربایجان جدا شد و به این ترتیب ارتباط جغرافیایی قسمت اصلی آذربایجان و نخجوان قطع شد، با این تک‌جمله، رئیس‌جمهوری آذربایجان روی قسمت اصلی حرف خود رفت و با این بازخوانی تاریخی غیرمستند، توجیهی برای تحمیل این دالان مطرح کرد و این را هم گفت که «ما صلح و ثبات در منطقه می‌خواهیم نه جنگ». در حالی این ادعاها از زبان علی‌اف مطرح شد که روز شنبه مشاور رئیس منطقه قره‌باغ گفت: «ارمنی‌های قره‌باغ به دلیل اینکه نمی‌خواهند به عنوان بخشی از آذربایجان زندگی کنند و از پاک‌سازی قومی هراس دارند، به ارمنستان خواهند رفت».

عبور دالان زنگزور از خاک ایران؟!‌

در کنار گفته‌های روز دوشنبه الهام علی‌اف، اردوغان نیز در کنفرانس مطبوعاتی مشترک همان روز که در مجمع عالی جمهوری خودمختار نخجوان برگزار شد، عملیات جمهوری آذربایجان علیه تروریسم در قره‌باغ را موفقیت‌آمیز توصیف کرد که به باورش، بدون ایجاد تلفات غیرنظامی انجام شد. از منظر رئیس‌جمهوری ترکیه، با سیطره باکو بر قره‌باغ، آذربایجان شانس عادی‌سازی روابط در منطقه را افزایش می‌دهد. رئیس‌جمهور ترکیه خطاب به جمهوری ارمنستان هم از درازبودن دست صلح برای ایروان گفت و انتظار کام‌های صادقانه از طرف ارمنی‌ها را هم مطرح کرد. این در حالی است که در عملیات نظامی اخیر جمهوری آذربایجان حداقل ۱۰ غیرنظامی از جمله کودکان جان خود را از دست داده‌اند.

در این میان شاید مهم‌ترین بخش سفر اردوغان به نخجوان، سخنان دیروز (سه‌شنبه) او پیرامون دالان زنگزور بود. به گزارش خبرگزاری آناتولسی، اردوغان درباره کریدور موسوم به زنگزور نیز تأکید کرد که ترکیه از کریدور صلح‌آمیز بین آذربایجان و ارمنستان برای اتصال نخجوان حمایت می‌کند. رئیس‌جمهوری ترکیه در کلیدی‌ترین نکته خود صراحتا عنوان داشت «اگر ایروان با افتتاح دالان زنگزور مخالفت کند، کریدور می‌تواند از ایران عبور کند که این ایده‌ای مثبت است». لذا به گفته اردوغان، «ما تمام تلاش خود را برای افتتاح کریدور زنگزور انجام می‌دهیم، سیکنال‌های مثبتی نیز از ایران می‌آید، اگر ارمنستان از بازشدن کریدور زنگزور جلوگیری کند، این

شد». به گفته این تحلیلگر، مطابق بند نهم توافق‌نامه صلح سال ۲۰۲۰ بعد از جنگ دوم قره‌باغ که توسط روسیه صورت گرفت، قرار بر ایجاد دالانی در خاک ارمنستان برای دسترسی آذربایجان به نخجوان بود که طبق معاهده باید کنترل این دالان توسط روسیه و تحت حاکمیت ارمنستان باشد و در ازای آن باکو هم باید دالان لاجین را افتتاح می‌کرد که درست عکس آن را شاهدیم». چراکه به گفته رحیمی، طی ۱۰ ماه گذشته شاهد محاصره ساکنان قره‌باغ با انسداد کامل دالان لاجین بودیم و اکنون هم با تغییر و تحولات میدانی در قره‌باغ، تحویل سلاح‌ها در این منطقه (قره‌باغ)، پذیرش آتش‌بس و نیز خروج ارامنه ساکن در قره‌باغ، باکو و آنکارا در یک طمع سیاسی و دیپلماتیک به دنبال تغییر ژئوپلیتیک منطقه با تمرکز بر استان سیونیک هستند تا جایی که به باور رحیمی، آذربایجان و ترکیه برخلاف توافق ۲۰۲۰ روسیه، تأکید دارند که دالان زنگزور تنها باید با نظارت باکو و تحت حاکمیت آذربایجان باشد.

به گفته این تحلیلگر، باکو و آنکارا به هیچ وجه قابل اطمینان نیستند و هیچ تضمینی، ولو مکتوب و روی کاغذ، ذیل امضای توافق‌نامه مرزی هم نمی‌تواند آتش این طمع علی‌اف و اردوغان را کاهش دهد. با این خوانش در پایان رحیمی این‌جمله را به «شرق» می‌گوید که اگر بر مبنای پیشنهاد اردوغان درخصوص عبور دالان زنگزور از خاک ایران توافق‌نامه مرزی هم منعقد شود، در بهترین حالت این تحلیلگر معتقد است توافق‌نامه مرزی، سرنوشتی بهتر از توافق‌الجزایر نخواهد داشت.

خارجی، تنوع دسترسی مرزی و کریدوری برای تهران افزایش پیدا می‌کند. با این خوانش، صفاری سومین هدف را دورکردن تهدید جنگ از مرزهای کشور می‌داند. چراکه او معتقد است ایجاد این دالان برای ترکیه، آذربایجان و چین به قدری مهم است که باکو با حمایت آنکارا حواشی آن را خواهد پذیرفت. لذا صفاری طرف مقابل را در انجام هدفش جدی می‌بیند و معتقد است که چون در سوی دیگر تهران هم بر خط قرمز خود مبنی بر عدم تغییر ژئوپلیتیک منطقه قفقاز و عدم قطع مرزهای ایران و ارمنستان تأکید دارد امکان تشدید تنش سیاسی وجود دارد و در این بین صفاری، ایده عبور دالان زنگزور از خاک ایران را یک راهکار مرضی‌الطرفین تلقی می‌کند.

اما محمود رحیمی دیگر کارشناسی بود که در گپ‌وگفتش با «شرق» از اساس ارزیابی سعید صفاری را زیر سؤال می‌برد و با عینکی کاملاً بدبینانه باور دارد که اگر ایده اردوغان برای افتتاح دالان موهوم و سراسر جعلی زنگزور در خاک ایران به تأیید تهران برسد یا اجرا شود قطعا تحولات به سمتی پیش خواهد رفت که به گفته او، «ایران مشابه از دست رفتن چندین هکتار از زمین‌های خود در استان سیستان و بلوچستان که پشت دیوار امنیتی با کشور افغانستان باقی مانده است، باید شاهد از دست رفتن خاکش توسط آذربایجان هم باشد». ازاین‌رو رحیمی در تأکیدی چندباره به «شرق» متذکر می‌شود که «تهران، هم نباید ایده عبور دالان از خاک ایران را بپذیرد و نه با خواسته عبور این دالان از خاک ارمنستان موافقت کند، چون که بی‌شک به قیمت قطع مرزهای مشترک دو کشور تمام خواهد

طرحی که عملی‌شدنش برای ایران جای ریسک دارد

در سایه آنچه گفته شد سعید صفاری، کارشناسی بود که در گفت‌وگو با «شرق» از منطری مثبت به ادعا و پیشنهاد اردوغان نگاه می‌کند و تأکید دارد که «با توجه به شرایط کنونی که این روزها موضوع کریدورهای اطراف مرزهای ایران بسیار داغ شده است، تهران می‌تواند با قبول پیشنهاد عبور دالان زنگزور از خاک خود به چند هدف هم‌زمان دست پیدا کند». نخستین هدف از منظر این کارشناس حوزه قفقاز، حفظ خطوط قرمز تهران در قبال تغییرنیافتن وضعیت ژئوپلیتیک منطقه و قطع‌نشدن مرزهای مشترک ایران و ارمنستان است.

در تشریح این هدف، صفاری باور دارد «اگر ایران این دالان را با نظارت مستقیم خود از خاکش عبور دهد خطر دست‌درازی به مرزهای مشترک مرتفع می‌شود». در تبیین هدف دوم، این تحلیلگر به موضوع استفاده‌های اقتصادی و تجاری از ایجاد این دالان در خاک ایران ورود می‌کند و با بیان این نکته که افتتاح دالان زنگزور در خاک ایران امتیاز مهمی برای تهران است، خاطرنشان کرد که «اکنون موضوع کریدور لاجین به سمت ترکیه و اروپا از مسیر زنگزور و نخجوان مطرح است». ازاین‌رو صفاری به «شرق» می‌گوید: «ایران می‌تواند مهم‌ترین بازیگر آن باشد». البته این تحلیلگر اوراسیا، موضوع تقویت مناسبات تجاری با آذربایجان و ترکیه و در نهایت اتصال جدی‌تر به اروپا را طرح می‌کند. ضمن آنکه روابط مرزهای تجاری با ارمنستان هم حفظ خواهد شد و تهران از خاک ارمنستان هم به اروپا دسترسی خود را دارد. از این حیث به گفته مفسر حوزه سیاست

کریدور می‌تواند از ایران عبور کند».

رئیس‌جمهور ترکیه با تکرار سخنان روز دوشنبه خود مجدداً دیروز (سه‌شنبه) یادآور شد که «پیشرفت در روابط باکو و ایروان به ثبات منطقه کمک می‌کند». اردوغان این را هم عنوان داشت که «ما از ارمنستان انتظار داریم به جای طولانی‌کردن این روند، اراده قوی نشان دهد. اکنون زمان صلح پایدار برای خوجالی، قره‌باغ تحت حاکمیت آذربایجان است و وظیفه ارمنستان ایجاد و حفظ آن است».

در مقابل هرچند وضعیت این روزهای جمهوری ارمنستان هم چندان مثبت نیست و شاهد تظاهرات و اعتراضات گسترده هرروزه مردمی علیه نیکول پاشینیان هستیم تا جایی که حتی در مقاطعی موضوع وقوع کودتا، برگناری یا فرار نخست‌وزیر ارمنستان طرح شد، اما نخست‌وزیر جمهوری ارمنستان بارها تأکید کرده است که «هیچ کریدوری نمی‌تواند در خاک ارمنستان فعالیت کند». به موازاتش هم جمهوری اسلامی ایران بارها و به صراحت از خط قرمزش در قبال عدم تغییر مرزها، عدم تغییر وضعیت ژئوپلیتیکی منطقه قفقاز جنوبی و مشخصا استان سیونیک، تحمیل دالان زنگزور و قطع مرزهای مشترک با ارمنستان گفته است، کما اینکه حسین امیرعبداللّه‌یان، وزیر امور خارجه جمهوری اسلامی ایران نیز در کنفرانس خبری مشترک اخیر خود با هاکان قیدان، همتای ترکیه‌ای‌اش در تهران تصریح کرد که «هر گونه تغییر در ژئوپلیتیک در منطقه و هرگونه اقدام برای مسدودکردن یا محدودکردن مسیرهای تاریخی ترانزیتی و موجود در منطقه را هرگز برنمی‌تابیم».

ریموندویل

RAYMOND WEIL
GENEVE

SARMAN Co.

No. 1832, Dr. Shariati St., Next to Pol-E-Roomi, Tehran - Iran